



נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֵמְדָּה יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוּעַ ויקהל תשפ"ב

מה פשר המכונות שעמדו בחצר המקדש?
מה רצה שלמה המלך שנראה?
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

המכונות שהועמדו על ידי שלמה המלך בחצר המקדש אומרות דרשני.

כל הקורא בפסוקים מתוך ההפטרה לפרשת ויקהל (לספרדים וגם לאשכנזים) חייב לשאול את עצמו מה פשרן? בדברינו לפרשת **ויקהל תשע"א** הצענו את ההסבר הבא: "שלמה רצה שכל מי שיבוא לבית ד' ולבקר בהיכלו ידע שהשכינה שורה במקום, שהשכינה ירדה מגבהי מרומים ותשכון שם לעד, במקום הנבחר. התוספות מנחושת קלל שנצצו באור השמש, נדמו מרחוק כמרכבות אש שנחתו בחצר המקדש. לפי הבנתו של שלמה, השכינה לעולם לא "תמריא" ממקומה הקבוע". (נמליץ לעיין גם בדברים לפרשת **ויקהל תשס"ה**).

נציע הסבר נוסף. שלמה המלך רצה לבנות בית מקדש, שכל מי שיבקר בו יחזור למצבו של אדם הראשון לפני החטא, או למצבו של עם ישראל לפני חטא העגל (עיינו נפש החיים לר' חיים מוולוז'ין תלמיד הגר"א פרק א אות ו בהגהה). באופן זה, כל אחד יכול לזכות לגילוי שכינה, כל אחד הוא בבחינת נביא.

במעמד הר סיני כל עם ישראל זכה להגיע למדרגת נבואה, ושמע מהקב"ה ישירות לפחות את שתי הדיברות הראשונות. כל אחד זוכה ל"מעשה מרכבה".

נפרש את הדברים. "מעשה מרכבה", הוא כינוי לאותם מקומות בודדים, לאורך התנ"ך, בו מתוארת פגישה, עד כמה שאפשר ישירה, עם השכינה = רואים את המרכבה לא חס וחלילה את הרוכב.

הראשון שבהם הוא חלק מתיאור מעמד הר סיני בפרשת משפטים, שם מצינו:

"וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ... וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים ... " (שמות כ"ד י - יא).

המשכו בנבואת מיכיהו בן ימלא, בן דורו של אליהו הנביא:

"וַיֹּאמֶר... רְאִיתִי אֶת יְקֹקֵק יֹשֵׁב עַל פְּסָאָו וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְדֵי עָלָיו מִיְמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ" (מלכים א כ"ב יט).

יותר ממאה שנים מאוחר יותר הכריז ישעיהו הנביא:

"בְּשָׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאָרְאָה אֶת אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל פְּסָאָו רֹם וְנִשְׂא וְשׁוֹלֵיו מְלָאִים אֶת הַהֵיכָל" (ישעיהו ו' א).

עוד למעלה ממאה שנים קדימה ניבא יחזקאל:

"וַנִּפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאָרְאָה מִרְאֹת אֱלֹהִים" (יחזקאל א' א, עיינו גם שם י' א, וגם מ"ג ב-ג).

השוואת הפסוקים של פרק ז' בספר מלכים א' (פסוקי ההפטרות של פרשתנו) עם הפסוקים שציטטנו לעיל (חלקית, כמו שראוי), ובמיוחד עם הפסוקים מספר יחזקאל, מלמדים אותנו כי מטרתו של שלמה המלך הייתה להפוך כל מבקר בבית ד' למי שחווה

בנעם ד', לכאורה כפי שביקש דוד אביו:

"אֶחָת שְׂאֵלְתִי מֵאֵת יְקֹקֵק אֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שְׂבָתִי בְּבֵית יְקֹקֵק וְלִבְקֹר בְּהֵיכָלוֹ" (תהלים כ"ז ד).

המכונות מנחושת הקלל, שהבריקה וזהרה מדי בוקר וערב בחצר המקדש, לכאורה אפשרו זאת.

אומנם, במבט מעמיק יותר, שלמה המלך הלך עוד צעד משמעותי קדימה ביחס לאביו, הוא הפך את החיזיון הנבואי, השמור ליחידי סגולה במעלה עליונה, לרעיון שבא לידי ביטוי בכלי נחושת הגלויים לעין כל מבקר, כראוי למדרגה אליה הגיע דורו, לדעתו.

מצד אחד, המראה הזה היה אמור לרומם את כל מי שעלה לרגל לירושלים עיר הקודש והמקדש, מאידך, הייתה בזה גם חשיפה לסכנות גדולות ביותר, שהרי מי שאינו ראוי עלול, ח"ו, להיכנס לגדר של "הציץ ונפגע" (עיינו חגיגה דף יד ע"ב).

הבה נתפלל כי נזכה להיות במדרגה שאותה ביקש דוד המלך.

בינתיים, נתקדם ונשתדל לעודד את בני דורנו להתקדם בצעדים, מאוד מדודים, לקראת יעד גבוה זה - לְחַזוֹת בְּנֵעָם יְקֹקֵק.

לְעִילוֹי זְשֵׁמַת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר זליג וגבי' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר שמואל וגבי' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	גבי' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע י"ב אדר א'	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב אשר וגבי' סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
מר יחזקאל וגבי' חנה צדיק	מר יחזקאל וגבי' חנה צדיק י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	ר' מאיר וגבי' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)
מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	הרב ראובן ורחה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגבי' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	גבי' נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חֵמְדַּת שְׁנַת הַשְּׁבַע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

קניית פרחים בשמיטה – חלק ג'

בשבועיים האחרונים עסקנו בשאלת קדושת השביעית בפרחים. השאלה הבאה העומדת לפתחנו היא אם מותר ליהנות מהפרחים, שהרי לכאורה הם כלולים באיסור ספיחים. ראשית ניתן מעט רקע לאיסור ספיחים, ולאחר מכן נברר אם איסור זה חל על ההנאה מהפרחים.

בהלכות שמיטה פרק ד הלכה ב הרמב"ם מסביר את איסור הספיחים. נבאר את דבריו בלשונונו: לא פעם אדם מגלה בגינתו שיח חדש שמתחיל לנבוט. בדיקה מדוקדקת מגלה שהושלך לשם חלק מירק – מלפפון, עגבנייה, גמבה. הללו מצאו את הדרך להשריש ולנבוט, וכעבור זמן קצר, ללא התערבות אנושית מכוונת, יש לאדם ירקות בגינה. אחרי שאדם יודע שדבר זה עלול לקרות בטעות, הניסיון לא לגרום לדבר לקרות "בטעות" בפעם הבאה הוא ניסיון קשה ביותר. אדם שמחמת השמיטה מנוע מגידול ירקות בצורה מסודרת עלול "ביודעים ובלא יודעים" לנסות את מזלו ולהשליך שיירי ירקות למקומות שונים בשדהו, תוך תקווה שהללו יצמיחו לו ירקות חדשים. לכן אמרו חז"ל: נקל מעליכם את הניסיון הקשה הזה. כל ירק שעשוי לגדול באופן הזה אסור באכילה, בין אם אדם זרע אותו ובין אם נזרע מעצמו.

מכוח הגדרה זאת עולות כמה השלכות:

- מטרת הגזירה היא למנוע זריעה בשמיטה. רק זרע שאוכלים את יבולו באותה השנה נאסר, שהרי אם אדם רוצה לאכול את היבול בשביעית, עליו לזרוע בשנה הקודמת. כך, לדוגמא, פוסק הגרש"ז ביחס לבננות. מכיוון שהבננות אינן נאכלות בשנה שהן נזרעות, אין איסור ספיחים חל עליהם (למרות שהבננות נחשבות ירק).
- ירקות עשויים לצמוח במקומות בהם אנשים נמנעים מזריעתם. ירקות אלו אינם אסורים משום ספיחים, שכן אין חשש שאדם יבחר לזרוע את הספיחים במקום שידוע שלא נכון לגדל אותם. בימי תחילת היישוב כאשר היה חשש שגויים ישתלטו על קרקעות נטושות, החזון איש הורה לזרוע ירקות בקרקעות הללו סמוך מאוד לשנת השמיטה. בירור העלה שמדובר בקרקעות שאינם מיועדים לגידול ירקות, וכן לא היה הזמן המתאים לירקות שהורה לזרוע. לאור זאת החזון איש פסק שירקות אלו אינם אסורים משום ספיחים, שהרי כל זריעה שנזרעת בניגוד להגיון חקלאי אינו נאסר באיסור ספיחים.¹
- ישנם סוגי ירק שאדם אינו רגיל לזרוע, גם אם הוא ראוי לאכילה או לשימושים אחרים. אין חשש שדווקא בשמיטה אדם יחרוג מדרך העולם ויתפתה לזרוע את הירקות הללו, ולכן אם צמחו מעצמם אינם אסורים משום ספיחים.

הגידול של איזו שנה אסור משום ספיחים?

לכאורה ניתן להציע שתי אפשרויות:

- הגדרת האיסור הברורה ביותר היא: כל ירק הקדוש בקדושת שביעית אסור משום ספיחים. מכיוון ששנת הירק נקבעת לפי לקיטתו, ירקות שנלקטים בשנה השביעית קדושים בקדושת שביעית, וממילא אסורים באיסור ספיחים.
- מכיוון שמטרת הגזירה היא למנוע את הזריעה, כל ירק הגדל מצמח שנקלט בשנה השביעית אסור משום ספיחים. ההגדרה הראשונה מתייחסת לגדר של קדושת השביעית. ההגדרה השנייה מתייחסת לטעם של איסור הספיחים. הרמב"ם פוסק את ההגדרה הראשונה, וכך פוסק הגרש"ז. ואילו בעלי התוספות (ר"ש, רא"ש ועוד) פוסקים כהגדרה השנייה, וכך פוסק החזון איש.

למעשה מקובל לפסוק כדברי החזון איש. המשמעות היא שכל ירק שנקלט והתחיל לצמוח בששית אינו קדוש בקדושת שביעית. אנו חווים את משמעות הפסיקה הזו בקנייה רגילה במכולת: בתחילת השנה ראינו ירקות רבים מסומנים כ"קדושת שביעית". כיצד ייתכנו ספיחים הקדושים בקדושת שביעית? כל הירקות הללו נזרעו סמוך לשמיטה, קליטתם ונביטתם התחילו לפני השמיטה, ורק לקיטתם נעשית בשמיטה עצמה. אמנם הם קדושים בקדושת שביעית, אך אינם אסורים משום ספיחים.

לאור זאת, חצי משאלת איסור ספיחים בפרחים כבר נפתרת. כל עוד מדובר בפרחים רב-שנתיים, אין בהם איסור ספיחים. בשבוע הבא נברר אם איסור ספיחים חל על פרחים חד-שנתיים.

¹ לפי הדברים שיובאו בהמשך החידוש שבוה אינו עד כדי כך מהפכני.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניציבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישי, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.



לרכישה

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

מחלוקת בעניין עובד שקיבל שכר למרות שלא הגיע לעבודה

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / טבת תשפ"א / תיק מס' 79018

דיינים: הרב יוסף כרמל, הרב יוסף סוראני, הרב עדיאל אסיג

המקרה בקצרה: התובע הוא יועץ חינוכי שעבד במוסד החינוכי של הנתבעת קצת יותר משבע שנים, בשנת 2018 הוא פוטר על ידי הנתבעת. התובע מבקש לקבל השלמות שכר רבות: תשלומי הבראה, נסיעות, פנסיה, פיצויי פיטורין, פיצוי על היעדר שימוע ואי קבלת תלושי שכר, משכורת 13, ימי חופשה, ופיצוי על הפסד דמי אבטלה. בנוסף, התובע קיבל השלמות שכר דרך עמותה אחרת בלי לקבל תלוש, וכעת הוא מבקש זכויות סוציאליות על תשלומים אלה. לנתבעת טענות רבות כנגד התובע. עיקרן שהתובע הפסיק לעבוד בפועל כשנה לפני פיטוריו, וגם שנה קודם לכן עבד מעט מאוד, ועל כן הוא צריך להחזיר את השכר ששולם לו על שנתיים אלה בסך 102 אלף ₪. בנוסף הנתבעת ביקשה לקבל מהתובע שכר הלימוד עבור הלימודים של ילדיו במוסד החינוכי בסך 98 אלף ₪ בקירוב. בתגובה טען התובע כי ילדי עובדי הנתבעת היו פטורים משכר לימוד.

פסק הדין בקצרה: על הנתבעת לשלם לתובע פנסיה, נסיעות הבראה ופיצויי פיטורין; התובע אינו צריך להשיב שכר שקיבל אולם עליו לשלם שכר לימוד עבור ילדיו.

נימוקים בקצרה:

1. אמינות העדות של עובדים של הנתבעת

לטענת התובע הוא עבד בשנת 2018, אך עדות המזכיר והמפקח קובעת שהוא לא עבד כלל, ואפילו לא היה מגיע למוסד החינוכי. בית הדין דן בשאלת משקלן של עדויות אלה מאת עובדי הנתבעת. בגמרא (בבא בתרא מו ע"ב) נאמר שאריס שעובד אצל בעל שדה יכול להעיד שאכן הקרקע שייכת לבעלים, אמנם דין זה נכון רק במקרה שהאריס לא יפסיד אם ייפסק שקרקע לא שייכת לבעלים. הטור כתב שאם תנאי העבודה של האריס טובים יותר מהתנאים המקובלים בשוק, הרי שהוא נחשב לנוגע משום שיש לו עניין להמשיך ולעבוד עבור הבעלים. בשולחן ערוך (ח"מ לו, ב) נפסק שאריס כשר לעדות אם אין לו הפסד כספי מכך שייקבע שקרקע אינה שייכת לבעלים, והרמ"א הוסיף שגם אם יש לו נגיעה אחרת הוא פסול. נראה שאין ביניהם מחלוקת אלא שיש לבדוק האם לעובד יש נגיעה מעדותו, אפילו רחוקה. במקרה זה שכרם של העדים לא ייפגע גם אם הנתבעת תחויב בתשלום, ולכן, לכאורה אינם נוגעים בדבר. מצד שני יש לדון שמא העובדים מרגישים צורך להעיד לטובת המעסיק שלהם, על מנת שהוא לא יתנכל להם או יפטר אותם. ואכן כתב הרמב"ם (עדות טז, ד) שגם נגיעה רחוקה נחשבת לנגיעה. אמנם מבואר בתרומת הדשן (שנד) שהרמב"ם מדבר רק בהנאה וודאית, ולא בהנאה מסופקת. למעשה יש קושי לקבל את העדים כיוון שהם היו שותפים בהחלטות לגבי הפיטורין של התובע. אולם, למעשה בית הדין קיבל את דברי העדים כיוון שגם התובע לא סתר אותה במפורש, והודה שמיעט להגיע לעבודה. בנוסף, התובע התחמק משאלות בית הדין ובמצב כזה ניתן לפסוק כנגדו (שו"ת הרא"ש כלל קז, סימן ו). לפיכך, בית הדין קבע כי הנתבע לא עבד כראוי בתקופה האחרונה.

2. בקשת הנתבעת לקבל בחזרה את השכר ששילמה לתובע על התקופה בה לא הגיע לעבודה

כיוון שהתברר שהתובע לא הגיע לעבודה באופן סדיר בשנתיים שעד לפיטוריו נדרש בית הדין לשאלה האם על התובע להחזיר את השכר שקיבל בתקופה זו. כיוון שהתובע כלל לא התייצב לעבודה הרי שהנתבעת היתה פטורה מלשלם לו, והעובדה שהונפקו לתובע תלושי שכר אינה מעלה ומורידה בעניין זה. גם טענתו של התובע שהנתבעת לא העבירה תיקים לטיפולו נדחתה, כיוון שבהיעדרו לא היה ניתן להעביר לו תיקים. אולם, כיוון שהנתבעת החליטה להמשיך ולשלם לתובע למרות שידעה שאינו מגיע לעבודה מלמדת על כך שהיא הסכימה לעשות זאת למרות שידעה שהיא פטורה. הדברים קיבלו חיזור בעדויות נציגי הנתבעת שאמרו שזו דרכו של מנהל הנתבעת להימנע מעימותים, והוא מסכים גם למחול על כספים המגיעים לנתבעת. אשר על כן, התובע פטור מלהחזיר שכר שקיבל.

3. פיצויי פיטורים על הזמן שבו קיבל התובע תלוש ולא עבד

בית הדין קבע כי אף שהתובע לא עבד בתקופה שלפני הפיטורין, אין זה אומר שהוא היה בגדר מי שהתפטר. זאת, כיוון שהוא לא הוזהר שאי הגעה תחשב כהתפטרות. ולכן התובע זכאי לקבל פיצויי פיטורין עד למועד פיטוריו על ידי הנתבעת.

4. מעמדם של תשלומים ששולמו על ידי עמותה אחרת

בית הדין קבע כי לא מוטלות על הנתבעת חובות בגין תשלומים שהתובע קיבל דרך עמותה אחרת וללא תלוש, וזאת מכמה סיבות: א. משום שהאחריות על תשלומים אלה מוטלת על העמותה האחרת, שאינה חלק מהדין ולבית הדין אין סמכות להורות לה לשלם. ב. משום שהתובע עצמו רצה בכך שהתשלום ישולם בצורה כזו, ואם כן הוא לא יכול להלין על כך שכעת הוא לא מקבל תנאים סוציאליים על סכומים אלו מהנתבעת.

5. שכר הלימוד על לימוד ילדי התובע במוסד הנתבעת

התובע טען כי נהוג שילדי העובדים לומדים במוסד בחינם. בית הדין דחה את טענתו, כיוון שאין חולק שהיה ידוע לתובע כי הוא חייב לשלם שכר לימוד, והוא אף שילם חלק משכר הלימוד בעבר, ולכן נטל הראייה עליו שהוא היה פטור. התובע לא הוכיח שלעובדי הנתבעת היה פטור גורף מתשלום שכר לימוד. לכן בית הדין חייב את התובע בתשלום מלא.

6. תשלומים הבראה ונסיעות

בית הדין חייב את הנתבעת בתשלומי הבראה שלא שולמו לתובע, וכן בתשלומי נסיעות לפי היקף ההגעה שלו בפועל לעבודה. בנוסף בית הדין פטר את הנתבעת מתשלום קנס על אי הודעה על פיטורין כיוון שהתקיים שימוע כדון, וטענות הנתבעת היו מוצדקות.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
ישראל בן רבקה אריה יצחק בן גאולה מרים נטע בת מלכה חוה ראנלה בת פייילא ר' יצחק בן בריינדל גיטה רבקה בת שרה בלה	ניר רפאל בן רחל ברכה חנן הראל הכהן בן דרורה מאירה בת אסתר אילנה בת עליה נהוראי בן רבקה נמיר שי בת הלל	טל שאול בן יפה גדעון בן רחל רבקה רינה בת גרונה נתנה יוסף חילי בן רחל משה בן רחל
בתוך שאר חולי עם ישראל		

אָרֶץ אֶגְדָּה

הרב מרדכי הוכמן

ארוך וגוץ

במסכת בבא מציעא (דף פא, ב) מובא מעשה בשני אנשים שעברו בנהר, וז"ל המעשה כשהוא מתורגם בתוספת ביאור: "שני אנשים היו מהלכים בדרך, אחד ארוך (גבוה) ואחד גוץ (נמוך). הארוך היה רוכב על חמור והיה לו גם סדין שאותו הניח מאחוריו על חמורו. והגוץ היה מתכסה בסרבל (בגד צמר עבה) והולך ברגליו. כאשר הגיעו לנהר פשט הגוץ את הסרבל שלו והניח אותו על החמור, ונטל את הסדין מעל החמור והתכסה בו. שטפו מי הנהר את הסדין ואיבדוהו. תבע הארוך מהגוץ שישלם לו את הסדין ובאו למשפט בפני רבא. חייב רבא את הגוץ, שהרי דין התורה הוא שהשואל דבר מחברו חייב בכל נזק שיקרה לדבר השואל. תמחו החכמים על הפסק של רבא, משום שקיים דין תורה נוסף הנקרא 'שאלה בבעלים', שאם בעת השאלת דבר היה בעל הדבר עוסק במלאכה עבור השואל, פטור השואל מלשלם. והרי במקרה זה בעת השאלת הסדין הסכים בעל הסדין לשאת את הסרבל של השואל על גבי חמורו, ולכן פטור השואל מלשלם מדין 'שאלה בבעלים'. ונבון רבא ופניו החווירו שיצא מתחת ידו פסק דין שאינו נכון. לבסוף התברר שהגוץ נטל הסדין מן החמור ושם עליו את הסרבל בלא ידיעתו של הארוך. ונמצא שהפסק של רבא היה צודק, שהרי המשאיל לא עסק מרצונו בנשיאת הסרבל של השואל, ולכן אין כאן פטור של 'שאלה בבעלים', ולבד מכך יש המחשיבים את מי ששואל בלא דעת הבעלים ל'גזולין', ונמצא שיש לחייבו בדמי הסדין גם מטעם שנחשב לגזולין."

הספור עצמו הוא פשוט, אלא שלא מובן מדוע מסופר שם שבעל הסדין היה אדם ארוך ובעל הסרבל היה אדם קצר (גוץ). בפירוש 'תורת חיים' נדחק בכך וביאר שכיון שהסדין היה ארוך ממידתו של הקצר לפיכך הוא נשטף בנהר. אלא שעדין קשה שהרי הדין נכון גם אם הסדין היה נשטף מכל סיבה אחרת, ואם כן לא היתה הסוגיה צריכה להביא פרט טפל זה.

ונראה שהסוגיה הביאה פרטים טפלים אלו, משום שהמקרה שבא לפני רבא הזכיר מקרה דומה בדיני שמייס שמתרחש לפעמים בין אחד 'ארוך' ואחד 'קצר', ולדין שפסק רבא יש השלכות גם לגבי מקרה זה. וענין זה יתבאר לקמן.

וּכְבֹּד עֲדִים כָּל צְדָקָתֵינוּ

בספר ישעיהו (סד, ד-ה) מובאת נבואה שממנה ניתן ללמוד על כוח הצדיקים שבזכותם עם ישראל מתקיים. וז"ל: "פְּגַעְתָּ אֶת שֵׁשׁ וְעֵשָׂה צְדָקָה, בְּדַרְכֶיךָ יִזְכְּרוּךָ, הֵן אַתָּה קָצַפְתָּ וְנַחֲטָא, בָּהֶם עוֹלָם וְנוֹשָׁע: וְנִהְיֵה כְּטָמֵא כְּלָנוּ, וּכְבֹּד עֲדִים כָּל צְדָקָתֵינוּ, וְנִבֵּל כְּעֵלָה כְּלָנוּ, וְעוֹנְנוּ כְּרוּחַ יִשְׂאֲנוּ:"

המפרשים ביארו ש"שש וְעֵשָׂה צְדָקָה" הם הצדיקים ששמחים לעשות את רצון הבורא. ובעבורם היה הקב"ה מוחל לישראל על עוונותיהם, וכך ביאר שם אבן עזרא: "בָּהֶם, בעבור הצדיקים, לעולם הפְּרַתְּ הקצף, וְנוֹשָׁע והיינו נושעים". המצוות והמעשים הטובים שישראל מקיימים נחשבים להם כמו בגדים שהם לובשים, וישעיהו מתאר בהמשך שביחס למצוות והצדקות שהיו הצדיקים מקיימים הרי שהצדקות והמעשים הטובים של שאר ישראל אינם נחשבים לבגד נקי אלא לבגד טמא

ומטונף, וכך מבאר שם רש"י: "וְנִהְיֵי כְּטָמֵא - מאחר שנסתלקו הצדיקים ממנו. וּכְבָגֵד עֲדִים - וכלבוש מרוחק כבגד מאוס שהכל אומרים הסר".

ובדומה, במעשה שבא לפני רבא, ה"סרבלי" שהאיש ה"קצר" הסיר מעליו דומה ל"בָּגֵד עֲדִים" של אנשי הדור הפשוטים שהם המצוות והמעשים הטובים שלהם, שנחשבים כביכול כבגד מאוס שיש צורך להסירו, וה'סדין' נחשב בגד של אדם צדיק, שאנשים רוצים ללבוש אותו. וכפי שיתבאר לקמן.

ארוך וקצר וה'סדין

בקבלה¹ מבואר שיש שתי דרכי הנהגה בהם העולם מתנהל. הנהגה אחת היא הנהגת העגולים שאינה תלויה בתורה ובמצוות. בקו העגול אין נקודה שעדיפה על פני חבירתה וכל הנקודות מרוחקות באופן שווה מן המרכז, והיא הנהגת אומות העולם. והנהגה אחרת היא הנהגת הקו הישר שתלויה בתורה ובמצוות, והיא הנהגת ישראל. בהנהגת הקו הישר הכל מדוד ומדוקדק, ומי שמקיים מצוות רבות באופן מעולה נחשב 'ארוך', ומי שמקיים מעט מצוות ובאופן שאינו מעולה נחשב 'קצר'.

ה'נהר השוטף' שצריך לעבור אותו מסמל את המפגש עם הבורא ואת 'יום הדין'. והצדיק שהוא 'ארוך' מסוגל להעביר מזכויותיו לבני דורו שהם 'קצרים' כדי שגם הם יוכלו לעבור את ה'נהר השוטף' שמסמל את יום הדין.

ה'סדין' שהוא בגד העשוי מפשתן לבן, היה לבוש שהיה מקובל אצל תלמידי חכמים שעמלים בתורה ואינם מתלכלכים בבזבז ובשאר מלאכות. וכן מצאנו (קהלת רבה א, ט) שרבי ישמעאל ברבי יוסי שאל מרבי מה פרוש הכתוב בישעיה (כג, יח): "וְהָיָה סִחְרָה וְאֶתְנַה קִדְשׁ לְדִי לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יִחָסֵן כִּי לִישָׁבִים לְפָנַי דִּי יְהִיָּה סִחְרָה...". וביאר לו רבי שהממון שמלכות אדום מכנסת לעצמה יועבר בסוף לתלמידי החכמים שעוסקים בתורה: "כגון את וחברך ושני עטופי סדינים כיוצא בך שאין אתם חשובים בעצמכם כלום". וכן פירשו שם מפרשי המדרש שהביטוי 'עטופי סדינים' משמעותו תלמידי חכמים הידועים בדורם.

גם הרכיבה על החמור מסמלת שמדובר בתלמידי חכמים ידועים המלמדים תורה, וכפי שנלמד מתוך ספר שופטים (ה, י): "רַכְבֵּי אֲתָנוֹת צָחֳרוֹת" ובתרגום יונתן שם. וכן מצאנו שהרכיבה על החמור מסמלת שמדובר באדם שהצליח להתנשא על חומריות העולם כמבואר במהר"ל (גבורות ה' כט).

לצדיק שרוכב על החומריות (האיש ה'ארוך' שעל ה'חמור') אין קושי לעבור את הנהר שמסמל את המשפט ואת יום הדין. ופעמים שהוא מסוגל לסייע לאנשים נוספים לעבור עימו. כזכור, בנבואת ישעיה מבואר שבימעשי הצדקות' שעושים האנשים הפשוטים ('הקצרים') יש פגמים והם נחשבים "בָּגֵד עֲדִים" שיש להסירו בעת מעבר בנהר. אולם הצדיק יכול למצוא בהם נקודות של זכות, וכך בסופו של דבר הם יעברו את הנהר ('המשפט'), והאנשים הפשוטים יוכלו לשוב ולהתכסות בהם. דבר זה מסמל הספור שה'קצר' הוריד מעליו את הסרבלי ושם אותו על גבי החמור של ה'ארוך' כדי שה'ארוך' יעביר עבורו את הסרבלי בנהר.

נטילת זכויות של אחרים

כמו כן לצדיק יש זכויות רבות והוא יכול להעביר כמה מן הזכויות שלו עבור אנשי דורו כדי שאלו יעברו את הנהר ('המשפט').

ודבר זה מסמל הספור שה'קצר' נטל את ה'סדין' של ה'ארוך' והתכסה בו בעת שעבר בנהר. נטילת זכויות של צדיקים ושימוש בהם עלולה לגרוע מן הצדיקים את הזכויות האלו, וכן משמע גם מן המסופר בספר 'מאיר עיני ישראל' (עמוד 563). שמרן 'החפץ חיים' העביר זכויות שמירת שבת של אדם אחד למישהו אחר שהיה זקוק לזכויות, ועשה זאת בקנין סודר, כדי שיהיה ברור למקנה שהוא מוסר את זכויותיו, והן לא יישארו בידו. אולם חיסור הזכויות של הצדיק נעשה כאשר הצדיק מעביר מרצונו את זכויותיו לאנשים אחרים ומקבל על עצמו שזכויות אלו ייגרעו ממנו.

אולם במקרה שהצדיק העביר את זכויותיו לאנשים אחרים, אם משום מה לא הועילו הזכויות האלו לאנשים האחרים והם לא זכו במשפטם לפני ה', נראה שיכול הצדיק לתבוע שיחזיר לו את הזכויות האלו. שהרי לא נתן אותם אלא על דעת כך שיועילו לאיש האחר לזכות במשפטו בפני ה'.

כאשר באו ה'ארוך' וה'קצר' לדין תורה בפני רבא על ה'סדין', הם באו אמנם לדין תורה על 'סדין' גשמי, אך רבא ראה שיש בינם גם דין ודברים על 'זכויות רוחניות'. והצדיק ה'ארוך' העביר מזכויותיו ל'קצר', אלא שה'סדין' נשטף ולא הועיל ל'קצר' לזכות בדינו בפני הבורא, ונגזר עליו מה שנגזר עליו. וכאשר חייב רבא את ה'קצר' להחזיר ל'ארוך' את דמי ה'סדין' הגשמי שנשטף במי הנהר הרגילים, הוא גם פסק והמליץ בפני ד' שגם בדיני שמים צריך להחזיר את ה'סדין' הרוחני ל'ארוך', והיינו שצריך שיחזירו לו את זכויותיו שהרי הן לא הועילו ל'קצר'.

אמנם החכמים שהיו שם העירו לרבא על הפסק שלו, שהרי בעת שהשאל ה'ארוך' את זכויותיו הרוחניות ל'קצר' היתה זו 'שאלה בבעלים'. והיינו שהארוך היה עסוק אז במלאכה עבור הקצר, שהרי הוא נשא עבור הקצר את הסרבלי שלו את ה"בָּגֵד עֲדִים" שלו. והיינו שהוא עסק אז בניקוי ובמציאת נקודות של זכות במעשי הצדקות של הקצר. ומי שמגיע למדרגה כזו שהוא מוכן להיות 'נושא עוון' ולהתעסק עם בגד מלוכלך ולנקות אותו, הוא צדיק במדרגה גדולה מאוד, שדרכו לוותר על זכויות שנתן לחבירו גם במקרה שהזכויות ('סדין לבן') לא הועילו לחבירו ונשטפו בדין.

אופני שימוש שונים בזכויות של צדיק

אמנם מציאות זו - שהצדיק נותן מזכויותיו לאיש אחר ומוותר עליהן ואפילו שהן לא הועילו לחברו - קיימת כאשר הצדיק נותן את הזכויות במפורש ומדעתו. אולם קיימת מציאות שאנשים נאחזים בזכויות של הצדיק גם שלא בדרך זו. וכגון בתענית צבור שפשוטי העם מתכנסים יחד עם הצדיקים בבתי הכנסיות לתפילה. בכינוס שכזה פעמים שד' עושה חשבון זכויות כללי של כלל הצבור, ואז ה'סדין' (זכויות) של הצדיק מושאלות ל'קצר' כדי שיעבור את הדין (הנהר), וכמו כן ה"בָּגֵד עֲדִים" של הקצר ניתן על גבי החמור של הצדיק, כדי לראות את הנקודות הטובות שיש ב"בָּגֵד עֲדִים". בכל אופן כאשר ה'קצר' מגיע עם ה'ארוך' והם מתכנסים יחד לכינוס 'צבור' שעוסק בתשובה ובתפילה, לא נעשית העברת זכויות מפורשת. ולכן אם ה'זכויות' שהושאלו ל'קצר' באופן זמני לא הועילו לו, וה'סדין' נשטף בנהר. זכאי ה'ארוך' (הצדיק) שיחזירו לו את הזכויות ('ה'סדין') שלו. שהרי הוא לא השאיל לו את ה'סדין' (זכויות) באופן מפורש. וכמו כן הצדיק אינו עוסק אז באופן מודע במציאת נקודות זכות במעשי צדקות שעשו האנשים הפשוטים (בניקוי ה"בָּגֵד עֲדִים" שלהם). ולכן אין הצדיק נחשב אז כמי שעוסק במלאכתו של ה'קצר', ונמצא שהפסק של רבא היה נכון, ומגיע לצדיק ('הארוך') שיחזירו לו את הזכויות ('סדין') שלו.

¹ מבוא לחכמת הקבלה לר' שמואל טולידנו - חלק א שער ג פרק ד עיגולים ויושר: "...ובליקוטיו שבסוף ספד"צ, ל"ח ב', ביאר הגר"א ז"ל שההבדל בין שתי בחינות אלו הוא כי ספירות דעיגולים רומזות אל הנהגתו ית' הכללית וספירות דיושר אל הנהגתו הפרטית: הראשונה

הנהגה הכללית, היא הנהגת הטבע, ובה אין הפרש בין עבודה לעבודה, והשפע נשפע לכולם בשוה לקיום הנבראים. וכמו שהעיקול הוא כדור שוה ובהיקפו לא שייך ימין ושמאל, מעלה ומטה, כמו כן כאן הוא יתייש נותן חיים לכולם בשוה לקיימם כפי ערכם ומהותם, לא לפי עבודתם... ובחינת היושר היא הבחינה התכליתית בשביל הבחירה, והעבודה, הכל בדקדוק גדול לפי כל פרט ופרט, לכן כאן מקום השינויים הגדולים ונדרש כאן עליה וירידה, רבוי האור ומעוטו וכו'..."

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Mexico City, Mexico

מקסיקו סיטי, מקסיקו
מרחשון תשנ"ה

דינה והגדרת כשרותה של בהמה שנורתה במוחה אחר שחיטתה

שאלה

בחדשים האחרונים הולך ומופעל לחץ עלינו ע"י גורמים רשמיים להענות לדרישות של ארגון להגנת החי המבקש להרוג את הבהמות ביריה ולבצע את השחיטה מיד לאחר מכן. ברור שהתנגדות קהילתנו היתה חדה ונחרצת, והרי מדובר על השחיטה הכללית של כל הקהילות בעיר.

התחייבנו לדון באפשרות חילופית שהוצגה לפנינו בימים אלה: הצעת הגורם הנ"ל היא לשחוט את הבהמה כדת וכדין ומיד לאחר מכן לירות יריה למוח. חשבתי על הנושא הזה ואני חושש להבלעת דם האיברים. אודה לכת"ר להשיב ולתת את דעתו לשאלות שלהלן:

1. אם לאחר השחיטה כדת יורים יריה למוח הבהמה, האם הבשר נאסר?
2. אם הבשר אינו נאסר לאכילה, האם יחשב לחלק?

תשובה

במקום שהממשלה דורשת לירות יריה במוח הבהמה אחר השחיטה כדת, ואי-הסכמה לכך עלולה לגרום לביטול השחיטה כהלכה, דבר שעלול לגרום לאנשים שאינם יראי-שמיים לאכול נבילות וטריפות¹, אפשר להתיר לירות יריה במוח הבהמה אחר השחיטה כדת².

בהמות אלה שירי במוחן לאחר השחיטה, אין למולחן כשהן שלמות, מפני שהדם מובלע בהן, ו"אין יוצאים מדמם" גם "צלי אש", רק כשהם חתוכים לחלקים³, והסירו הוורידים המלאים דם⁴ ומלחו הבשר כהלכה. על כן, אם הנוהג במקום הוא למכור את הבשר אחר המליחה, יש למולחו באופן הנ"ל, ואם נהוג למכור את הבשר לפני המליחה, צריכים להודיע לקונים על החובה לחותכו לפני מליחתו, ולמולחו כהלכה אף לצורך צלי⁵, עקב החוק החדש המחייב יריה במוח הבהמה לאחר השחיטה. היתר זה אינו לכתחילה⁶, ועם זאת אין הוא הופך את הבשר, לבשר שאינו חלק⁷.

¹ משום שבשר כשר מיובא יעלה ביוקר, או משום שבאותו המקום אסור לייבא בשר ממדינה אחרת. אך אין להתיר לירות במוח הבהמה לאחר השחיטה, אם אפשר להשיג בשר כשר מיובא באותו המחיר.

² גמרא חולין (ק"ג ע"א), "אמר שמואל משום ר' חייא, השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה, הרי זה מכביד את הבשר, וגוזל את הבריות, ומבליע דם באברים". ופרש"י: לפי שבשעת שחיטתה היא טרודה להוציא דם, וכששובר מפרקתה, מתוך צרתה אין בה כח להתאנח ולהוציא דם, והיא נחה ושוקטת והדם נבלע באיבריה וכו', וגם ביורה במוח הבהמה לאחר שחיטתה יש לומר שמתוך צרתה אין בה כוח להתאנח ולהוציא דם וכו'.

הגמרא שם נסתפקה, אם הדבר מותר כשעושה כך לצורך עצמו, או גם לצורך עצמו הדבר אסור, ונשארה בתיקו. לדעת רש"י בגמרא, וכן לדעת בעל "העיתור" (המובא בטור יו"ד סי' טז), הספק הוא, שמא אחר שמבליע בו הדם, שוב לא יצא הדם אפילו ע"י מליחה, ולשיתם ודאי שעלינו לאסור יריה במוח הבהמה לאחר השחיטה משום ספיקא דאיסור דם לחומרא.

אף לדעת הר"י"ף הספק הוא רק לגבי מי שרוצה לאכול הבשר באומצא, דהיינו לאכול הבשר חי ללא מליחה, לאחר שטיפה בלבד, אך לבישול ע"י מליחה או לצלי משמע שמתר. וכן נפסק בשו"ע יו"ד (סי' טז סעיף ג) שהאיסור הוא רק לאכול הבשר חי, ללא מליחה. ³ דחיישינן לדעת הרמב"ם (הלי מאכלות אסורות פ"ו ה' ט) שבשובר מפרקת צריך שיחתוך החתיכה וימלחנה יפה יפה, ואחר כך יבשל או יצלה, וכן כתב הרמ"א (שו"ע יו"ד סי' טז סעיף ג) שנהגו להחמיר לחותכו ולמולחו אף לצלי, והיינו משום דכיון שהבליע הדם באברים, לא יצא הדם אלא אם כן יחתוך כל אבר לעצמו וימלחנה יפה יפה, ואף לצלי לא הותר אלא אם כן חתכו ומלחו תחילה.

⁴ "מגיד משנה" (הלי מאכלות אסורות פ"ו ה' ט) בשם הרשב"א, וכן פסק בשו"ת מהרי"ט (ח"ב סי' נג).

⁵ בדיעבד, אם מלחו ללא חיתוך וללא הסרת הוורידים המלאים בדם, כשר אף לרמ"א (שו"ע יו"ד סי' טז ס"ק ח).

בגמרא הנ"ל בהערה 2 נאמר, השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה, הרי זה מכביד את הבשר וגוזל את הבריות, ומפרש רש"י שנמצא גוזל את הבריות כשהוא מוכרה במשקל, משום שהדם המובלע מגדיל את המשקל. על כן, אם הנוהג במקום הוא למכור את הבשר אחר המליחה, לא יהא קיים חשש הגזל, שכן נפסק להלכה, שהמליחה מוציאה את הדם המובלע בבשר. ואם הנוהג הוא למכור את

ויקהל

הבשר לפני המליחה, לא קיים חשש הגזל, כיון שהציבור ידע, שעקב החוק החדש יש צורך בצורת מליחה מיוחדת, הרי קונים על דעת כן, והוי כמחילה.
 גם ניתן לברר, ע"פ נסיונות, בכמה אחוזים מכביד בשר בהמה שירו במוחה לאחר השחיטה, לעומת בשר בהמה שלא ירו במוחה לאחר השחיטה, ולחשב את המחיר על-פי זה.
⁶ רמ"א יו"ד (סי' סז סעיף ג), יש אומרים שיש לזוהר לכתחילה לשבור מפרקת הבהמה או לתחוב סכין בליבה כדי למהר מיתתה, משום שמבליע דם באברים.
⁷ בשר "חלק" נבדל מבשר "כשר" שאינו חלק, בכך שבשר "חלק" הוא מבהמה שלא היו סירכות בריאותיה והריאה היתה חלקה, בעוד שבשר "כשר" הוא מבהמה שהיו סירכות בריאותיה ומשמשו בהן וניתקו אותן מן הריאות.
 משמוש וניתוק זה נתון במחלוקת פוסקים, שיש שאוסרים ומטריפים בהמה זו ויש שמכשירים בהמה זו, אם לאחר המשמוש והניתוק אמנם לא נוצר נקב בריאה.
 ההיתר לירות במוח הבהמה אינו קשור למחלוקת הנ"ל, ולפיכך - אם הריאה היתה ללא סירכות - ניתן לומר שהבשר "חלק", אף כי אינו למהדרין.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
 הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
 ראשי הכולל

גם אני מאשר:
 הרב שאול ישראלי

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ גב' לוריינ הופמן ז"ל</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>				

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בבואו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

